

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.7.29>**KONCEPCJE ROZUMIENIA WINY W STOSUNKACH ADMINISTRACYJNO-PRAWNYCH***Vadym Chervonopyskyi**zwycięzca wydziału prawa administracyjnego, karnego i procesu
Międzynarodowego Uniwersytetu Biznesu i Prawa (Cherson, Ukraina)*

ORCID ID: 0009-0001-5609-3897

v_chervonopyskyi@gmail.com

Adnotacja. Celem artykułu jest charakterystyka koncepcji rozumienia winy w stosunkach administracyjno-prawnych deliktowych. Autor podkreślił, że określenie treści i istoty winy jako elementu mechanizmu odpowiedzialności prawnej jest aktualnym przedmiotem współczesnego orzecznictwa. Autor ustalił, że w ustawodawstwie Ukrainy dotyczącym czynów niedozwolonych dominującym podejściem do rozumienia winy jest mentalny stosunek osoby do popełnionego czynu, co stwarza przeszkody we wprowadzaniu norm ustalających odpowiedzialność osoby prawnej jako podmiotu administracyjno-deliktowe stosunki prawne. Podkreślono, że z punktu widzenia kształtowania się autorskiej koncepcji winy jako stosunku prawnego o charakterze administracyjno-deliktowym istotne jest dokonanie przeglądu publikacji naukowych z dziedzin pokrewnych, w szczególności prawa administracyjnego i finansowego. Podkreśla się, że realizacja badań administracyjno-prawnych i finansowo-prawnych w zakresie ustalania treści i istoty winy jako przesłanki odpowiedzialności administracyjnej ma na celu rozwiązanie problemu znalezienia sposobów zapewnienia skuteczności zapobiegania przestępstwom powstałym w wyniku nielegalnej działalności osoby prawnej. Autorka doszła do wniosku, że rozumienie winy w granicach prawa deliktowego wynika z zastosowania takich koncepcji naukowych i teoretycznych, jak koncepcja teorii psychologicznej i koncepcja teorii behawioralnej. Autor argumentował, że zgodnie z treścią psychologicznej teorii winy jej istota polega na ustaleniu określonego stanu emocjonalnego człowieka, w którym jednostka negatywnie ocenia skuteczność swoich działań, zaniechań lub podjętych decyzji. Autorka podkreśla, że główną wadą psychologicznej teorii winy jest to, że nie odzwierciedla ona kontekstowych i społeczno-kulturowych uwarunkowań winy, istotnych w sferze prawnej. Autor argumentuje, że zgodnie z teorią behawioralną wina odnosi się do obiektywnych elementów deliktowych stosunków prawnych i należy ją definiować jako przestrzeganie wymogów legalności, która charakteryzuje działalność zarówno osoby prawnej, jak i jednostki.

Słowa kluczowe: stosunki administracyjno-deliktowe, wina, nauki finansowo-prawne, nauki o administracji, koncepcja.

**CONCEPTS OF UNDERSTANDING GUILT
IN ADMINISTRATIVE-DELICIT LEGAL RELATIONS***Vadym Chervonopyskyi**External Postgraduate Student at the Department of Administrative and Criminal Law and Procedure,
International University of Business and Law*

ORCID ID: 0009-0001-5609-3897

v_chervonopyskyi@gmail.com

Abstract. The purpose of the article is to characterize the concepts of understanding guilt in administrative-delict legal relations. The author emphasizes that the definition of the content and essence of guilt as an element of the mechanism of legal responsibility is an actual topic of modern jurisprudence. The author found out that within the tort legislation of Ukraine, the dominant approach to understanding guilt is the mental attitude of a person to the committed act, which creates obstacles to the introduction of norms that establish the responsibility of a legal entity as a subject of administrative-tortious legal relations. It is emphasized that it is important from the point of view of the formation of the author's concept of guilt as an administrative-delict legal relationship to carry out a review of scientific publications in related fields, in particular, administrative and financial law. It is emphasized that the implementation of administrative-legal and financial-legal research on the issues of establishing the content and essence of guilt as a condition of administrative responsibility is aimed at solving the problem of finding ways to ensure the effectiveness of prevention of offenses arising as a result of the illegal activity of a legal entity. The author concluded that the understanding of guilt within the limits of tort law results from the application of such scientific and theoretical concepts as the concept of psychological theory and the concept of behavioral theory. The author argued that according to the content of the psychological theory of guilt, its essence consists in establishing a certain emotional state of a person, being in which the individual negatively evaluates the effectiveness of his actions, inaction, or decisions made. The author emphasizes that the main shortcoming of the psychological theory of guilt is that it does not reflect the contextual and sociocultural determinants of guilt that are important in the legal sphere. The author argues that according to the behavioral theory, guilt refers to the objective elements of tortious legal relations and should be defined as compliance with the requirements of legality, which characterizes the activity of both a legal entity and an individual.

Key words: administrative-delict legal relations, guilt, financial and legal science, administrative science, concept.

КОНЦЕПЦІЇ РОЗУМІННЯ ВИНИ У АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Вадим Червонописький

здобувач кафедри адміністративного, кримінального права і процесу

Міжнародного університету бізнесу і права (Херсон, Україна)

ORCID ID: 0009-0001-5609-3897

v_chervonopyskyi@gmail.com

Анотація. Метою статті визначено здійснення характеристики концепцій розуміння вини у адміністративно-деліктних правовідносинах. Автором підкреслено, що визначення змісту та сутності вини як елементу механізму юридичної відповідальності є актуальною тематикою сучасної юриспруденції. Автором з'ясовано, що в межах деліктного законодавства України домінуючим є підхід до розуміння вини як психічного ставлення особи до вчиненого діяння, що створює перепони до запровадження норм, що встановлюють відповідальність юридичної особи як суб'єкта адміністративно-деліктних правовідносин. Наголошено, що важливим з точки зору формування авторського концепту вини як адміністративно-деліктних правовідносин здійснення огляду наукових публікацій суміжних галузей, зокрема, адміністративного та фінансового права. Підкреслено, що здійснення адміністративно-правових та фінансово-правових досліджень з питань встановлення змісту та сутності вини як умови адміністративної відповідальності спрямовується на вирішення проблеми пошуку напрямів забезпечення ефективності запобігання правопорушень, що виникають в наслідок протиправної діяльності юридичної особи. Автором зроблено висновок, що розуміння вини в межах деліктних правовідносин виходить із застосування таких науково-теоретичних концептів, як концепт психологічної теорії та концепт поведінкової теорії. Автором аргументовано, що відповідно до змісту психологічної теорії вини її сутність полягає у встановленні певного емоційного стану людини, перебуваючи в якому особистість негативно оцінює ефективність здійснених нею дій, бездіяльності чи ухвалених рішень. Автором підкреслено, що головним недоліком психологічної теорії вини є те, полягає у тому, що вона не відображає контекстуальні та соціокультурні визначники вини, які мають значення у правовій сфері. Автором аргументовано, що вина відповідно до поведінкової теорії відноситься до об'єктивних елементів деліктних правовідносин і має визначатися як дотримання вимог правомірності, що характеризує діяльність як юридичної особи, так і фізичної особи.

Ключові слова: адміністративно-деліктні правовідносини, вина, фінансово-правова наука, адміністративна наука, концепт.

Постановка проблеми. Визначення змісту та сутності вини як елементу механізму юридичної відповідальності є актуальною тематикою сучасної юриспруденції. В межах деліктного законодавства України домінуючим є підхід до розуміння вини як психічного ставлення особи до вчиненого діяння, що створює перепони до запровадження норм, що встановлюють відповідальність юридичної особи як суб'єкта адміністративно-деліктних правовідносин. Важливим з точки зору формування авторського концепту вини як адміністративно-деліктних правовідносин здійснення огляду наукових публікацій суміжних галузей, зокрема, адміністративного та фінансового права. Необхідно підкреслити, що здійснення адміністративно-правових та фінансово-правових досліджень з питань встановлення змісту та сутності вини як умови адміністративної відповідальності спрямовується на вирішення проблеми пошуку напрямів забезпечення ефективності запобігання правопорушень, що виникають в наслідок протиправної діяльності юридичної особи.

Стан наукової розробки проблеми. Визначення змісту вини як елементу механізму юридичної відповідальності вимагає звернення дослідницької уваги як до загальнотеоретичних наукових розробок, так і до наукових висновків, досягнутих в межах спеціальних галузевих публікацій. В межах науково-теоретичних публікацій та практичних розробок вина розглядається через її розуміння як елементу делікту (О.В. Церковна; Ю.О. Легеза); підстава застосування відповідальності (Д.М. Лук'янець; Д.А. Рябкін; В.К. Колпак; М.Й. Коржанський); як принцип відповідальності (В.Д. Примак; Д.Г. Михайленко)); як передумова або умова відповідальності (Б.В. Карнаух; І.С. Каззафарова; Л.М. Касьяненко). Але при цьому узагальненого підходу до встановлення її змісту не вироблено, що обумовлює актуальність даної наукової розробки.

Метою статті є здійснення характеристики концепцій розуміння вини у адміністративно-деліктних правовідносинах.

Виклад основного матеріалу. Передусім ми говоримо про висвітлення змісту підходів до розуміння змісту вини з точки зору таких наук, як загальна психологія та юридична психологія. Відповідно до змісту психологічних підходів виною є певна сукупність емоцій, почуттів, емоційних станів, що є притаманні особі, і характеризують рівень її незадоволеності вчиненим нею діянням чи навколишнім середовищем (Малєєва, 2007: 6), що, як зазначає О.В. Царькова має пріоритетний вплив на формування рівня когнітивного становлення особистості та її совісті, морального усвідомлення змісту її діяльності (Царькова, 2014: 79–83). Відчуття провини, сорому, вини, з свого боку, часто виникає внаслідок власної невідповідності виробленим соціальним стандартам чи загальноприйнятим моральним нормам. Це може служити сигналом для самопереосмилення та самовдосконалення. Без цих внутрішніх реакцій може втрачатися базове розуміння того, що є правильним чи неправильним, морально чи неетичним в діях та вчинках. Вина та сором виступають як своєрідні «внутрішні контролери», які сприяють збереженню етичності та моральності в суспільстві (Царькова, 2014: 79–83).

Почуття вини виникає, коли особа свідомо відхилення власних дій або поведінки від моральних, етичних чи соціальних норм. Це внутрішнє відчуття вини може виникати внаслідок різних ситуацій, таких як порушення правил, шкоди іншим людям або відчуття, що було зроблено щось неправильне. Почуття вини може служити сигналом для особистого розвитку та самоконтролю, що допомагає людині уникати подібних поведінок у майбутньому та виправляти вчинки. Мотивація повернутися до «встановлених стандартів» може бути дуже сильною, і це може впливати на подальшу поведінку та взаємодії особи з оточуючими (Малєєва, 2007: 6).

Вину часто характеризують як «неприємне внутрішнє напруження» або дискомфорт, яке виникає внаслідок усвідомлення свого власного порушення норм, цінностей або обов'язків. Це може бути супроводжене внутрішньою боротьбою, почуттям обтяження чи нерівноваженості. Почуття вини може мати різні рівні інтенсивності, від легкої обуреності собою до глибокого страждання. Це внутрішнє напруження може служити мотивацією для виправлення помилок, виправлення неправильностей та покращення свого морального чи етичного становища. Водночас відсутність вини чи відмова від визнання власних помилок може впливати на психічне благополуччя та взаємовідносини з оточуючими (Софіна, 2009: 10–15; Лебеза, 2020: 886–888).

Феномен вини часто ґрунтується на внутрішній оцінці особи щодо власних дій або бездіяльності. Феноменологічні детермінанти вини можуть включати такі аспекти: оцінка власних дій; внутрішні стандарти та цінності; суб'єктивні переконання та усвідомленість; відповідальність перед собою.

Вину може викликати внутрішнє відчуття неправильності чи моральної помилки, яке виникає при оцінці своїх власних дій. Особисті внутрішні стандарти та цінності грають важливу роль у винятковості вини. Якщо особа порушує власні уявлення про те, як слід діяти, це може викликати відчуття вини. Вину може зумовлювати суб'єктивне переконання в тому, що власні дії або бездіяльність були неправильними, навіть якщо це не суперечить загальним соціальним нормам. Почуття вини базується на внутрішній відповідальності перед собою за власні вчинки і їхні наслідки.

Вину відповідно до психологічної теорії можна розглядати як внутрішню реакцію на власне моральне судження, незалежно від того, чи вона відповідає зовнішнім соціальним стандартам чи нормам.

Таким чином, згідно із психологічною теорією вина нерозривно пов'язана із соціалізацією та моралізацією процесів діяльності людини, визначає її внутрішню оцінку вчиненого діяння. Такий підхід дозволяє визначити вину як певну суб'єктивну характеристику соціальної поведінки особи. В цьому сенсі таке розуміння вини з точки зору психологічної концепції не повною мірою може бути відображено у деліктних правовідносинах, адже далеко не завжди правопорушник повною мірою розуміє протиправність свого діяння, і тим більше не завжди визнає наявність у нього вини, що може спостерігатися навіть на етапі виконання покарання.

Іншою теорією, яка вимагає дослідницької уваги в межах даної дисертації, є поведінкова теорія. Головною тезою зазначеної теорії є те, що вина не відображає психічне ставлення особи до вчиненого. Вина відображає відношення особи до об'єктивних фактів, що відбулися. Тобто те, що об'єктивізується лише у свідомості особи, не може бути характеристикою деліктних правовідносин (Lahe, 2001: 125-132).

Крім того в окремих різновидах деліктних правовідносин, наприклад, у цивільно-правових деліктних правовідносин, взагалі не уявляється задля застосування заходів майнової відповідальності встановлювати психічне ставлення боржника (тобто зобов'язаної особи) до вчиненого діяння чи його наслідків; пріоритетом є вчинення дій по відновленню (компенсації) правового становища кредитора (правомочної) особи, що існувало до його порушення боржником (Цивільне право, 2011). Розуміння вини як психічного ставлення винної особи до вчиненого діяння в ряді випадків протирічить власне сутності деліктних правовідносин, і фактичного унеможливорює застосування окремих заходів відповідальності (Примак, 2006: 55).

Об'єктивізація суспільних відношень, що відбувається в правових нормах, дозволяє визначити правову систему як передусім зовнішній прояв діяльності особи. Саме тому оцінюватися мають передусім об'єктивні елементи деліктних правовідносин, і в тому числі об'єктивний прояв вини.

Висновки. Таким чином, розуміння вини в межах деліктних правовідносин виходить із застосування таких науково-теоретичних концептів, як концепт психологічної теорії та концепт поведінкової теорії. Відповідно до змісту психологічної теорії вини її сутність полягає у встановленні певного емоційного стану людини, перебуваючи в якому особистість негативно оцінює ефективність здійснених нею дій, бездіяльності чи ухвалених рішень. Визначено, що головним недоліком психологічної теорії вини є те, полягає у тому, що вона не відображає контекстуальні та соціокультурні визначники вини, які мають значення у правовій сфері.

Отже, вина відповідно до поведінкової теорії відноситься до об'єктивних елементів деліктних правовідносин і має визначатися як дотримання вимог правомірності, що характеризує діяльність як юридичної особи, так і фізичної особи.

Список використаних джерел:

1. Малєєва О. Психологічні особливості схильності особистості до переживання почуття провини : дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.01. Одеса, 2007. 285 с.
2. Царькова О.В. Почуття провини як один із аспектів розвитку особистості та її соціальної взаємодії. *Науковий вісник Херсонського державного університету внутрішніх справ. Серія. Психологічні науки*. 2014. Випуск 1. Том 2. С. 79–83.
3. Софіна Л. Індивідуально-психологічні відмінності переживання почуття провини : дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.01. К.: КНУШ, 2009. 175 с.
4. Легеца Ю.О. Суб'єктивна сторона адміністративного правопорушення. В кн. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 5. Харків, 2020. С. 886–888
5. Lahe J. Subjective Fault as a Basis of Delictual Liability. *Juridica International*. 2001. Numb 6. P. 125–132.
6. Цивільне право : підручник у 2 т. / [Борисова В.І., Баранова Л.М., Бегова Т.І. та ін.]; керівн. авт. кол. В.І. Борисова ; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х. : Право, 2011. Т. 1. 656 с.
7. Примак В.Д. Вади і переваги основних теоретичних концепцій цивільної вини. *Юридична Україна*. 2006. № 5. С. 54–58.

References:

1. Malieieva, O. (2007) Psykholohichni osoblyvosti skhynnosti osobystosti do perezhyvannia pochuttia provyny [Psychological features of a person's tendency to experience guilt] : dys. ... kand. psykhol. nauk : spets. 19.00.01. Odesa. 285 p. [in Ukrainian].
2. Tsarkova, O.V. (2014) Pochuttia provyny yak odyin iz aspektiv rozvytku osobystosti ta yii sotsialnoi vzaiedodii [Feeling of guilt as one of the aspects of personality development and its social interaction]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu vntrishnikh sprav. Serii. Psykholohichni nauky*. Vypusk 1. Tom 2. P. 79–83 [in Ukrainian].
3. Sofina, L. (2009) Indyvidualno-psykholohichni vidminnosti perezhyvannia pochuttia provyny [Individual-psychological differences in experiencing guilt] : dys. ... kand. psykhol. nauk : spets. 19.00.01. K. : KNUSh. 175 p. [in Ukrainian]
4. Leheza, Yu.O. (2020) Subiektyvna storona administratyvnoho pravoporushennia [The subjective side of an administrative offense]. V kn. *Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia: u 20 t. T. 5*. Kharkiv, 2020. P. 886-888 [in Ukrainian]
5. Lahe, J. (2001) Subjective Fault as a Basis of Delictual Liability. *Juridica International*. Numb 6. P. 125–132 [in English]
6. Tsyvilne pravo (2011) [Civil Law] : pidruchnyk u 2 t. / [Borysova V.I., Baranova L.M., Biehova T.I. ta in.]; kerivn. avt. kol. V.I. Borysova ; za red. V.I. Borysovoi, I.V. Spasybo-Fatieievoy, V.L. Yarotskoho. Kh. : Pravo. T. 1. 656 p. [in Ukrainian]
7. Prymak, V.D. (2006) Vady i perevahy osnovnykh teoretychnykh kontseptsii tsyvilnoi vyny [Disadvantages and advantages of the main theoretical concepts of civil guilt]. *Yurydychna Ukraina*. № 5. P. 54–58 [in Ukrainian]